

MUZEUL ȚĂRII CRIȘURILOR

CRISIA

L

O R A D E A • 2 0 2 0

MEDALII SPORTIVE ORĂDENE: ASOCIAȚIA SPORTIVĂ ORĂDEANĂ/NAGYVÁRADI SPORT EGYLET 1906-1931

Călin GHEMIȘ*

In Memoriam Raab Rudolf

ORADEA SPORTS MEDALS: ORADEA SPORTS ASSOCIATIONS/ NAGYVÁRADY SPORT EGYLET 1906-1931

ABSTRACT

This article aims to present four numismatic pieces, two silver medals (Fig.1-2) an medal made in common metal, and one plaquette issued by one of the first sportive association in Oradea founded in 1906. The medals were issued on the occasion of several sport conquests but unfortunately there are not so many information about them. The third piece, was an award medal, and the fourth was issued on the anniversary of 25 years of the existence of the Nagyvaradi Sport Egylet, both of them were made by the famous medalist Lajos Beran.

Keywords: local history, sport, medals, plaquets, silver, bronze

Începutul de secol XX surprinde societatea orădeană într-o profundă transformare. Avântul dezvoltării industriale a orașului a făcut posibilă o remodelare arhitecturală, în același timp, și o remodelare a societății¹.

Orădenii, principalii protagoniști pe scena acestor schimbări, sunt legați intim de realitățile din Imperiu, majoritatea fiind școliți sau având legături economice și nu numai, cu cele două capitale, Viena respectiv Budapesta².

Urmând modelul occidental și fiind categoric influențată de acesta, societatea orădeană a primei decade a secolului XX este în căutarea unei identități proprii.

Aspectul cosmopolit al Orădiei, reflectat în limbajul arhitectural, uneori sobru, alteori plin de viață, vor face din urbea de pe Crișul Repede un veritabil „Mic Paris”, în care diferențele dintre Centru și Periferie sau Capitală și Provincie vor fi, cel puțin o perioadă de câteva decenii, insesizabile.

În acest context apariția unor asociații sportive menite a gestiona și promova jocul, în limitele impuse de regulamente, nu poate să surprindă.

Cercetări din ultimii ani pun în evidență existența unei Asociații Civice de Tir, existentă la Oradea încă din 1835, acesteia i-a urmat Cercul de Gimnastică, înființat în 1872, apoi este fondată Asociația Bicicliștilor din Oradea, iar în 1897 este înființat Clubul de Șah din Oradea³.

* Muzeul Țării Crișurilor – Complex Muzeal, Oradea; e-mail: ereshu@yahoo.com

1 Pentru dezvoltarea urbanistică și industrială a Orădiei, voi aminti volumul regretatului Peter I., Zoltan, *3 secole de arhitectură Orădeană*, Oradea, 2003, 118 p., dar și volumul lui Hochhauser, R., *Contribuție la o istorie a industriei de fabrică la Oradea în perioada 1848 – 1948*, Oradea 2010, 206 p.

2 Dintre volumele apărute cred că cel mai relevant în urmărirea formării majorității personalităților orădene este cel al lui Fejér Dezső, *Bihar-Biharmegye, Oradea-Nagyvárad kultur története és öreg diak emlék könyve*, Nagyvárad/Oradea, 1937, pass.

3 Kiraly Reka-Andrea, *Identitate urbană și viață cotidiană la Oradea în perioada dualistă*, Cluj-Napoca, 2016, p. 273 sq.

Dacă despre existența acestor asociații datele sunt doar de natură documentară și jurnalistică, asociațiile și cluburile care se vor constitui în primii ani de după 1900 beneficiază de o documentație ceva mai bogată, în sensul că sunt cunoscute emblemele, în unele cazuri există și informații despre manifestările naționale sau internaționale la care membrii asociațiilor și cluburilor au participat, palmaresul, compoziția biroului administrativ și alte asemenea detalii⁴.

Asociația Sportivă Orădeană/Nagyvárad Sport Egylet a fost până nu demult considerată prima asociație sportivă constituită la Oradea⁵. Este interesant de amintit faptul că ziaristul Fejér Dezső, în 1937, nu menționează nimic despre asociațiile și cluburile amintite mai sus. Acest lucru nu înseamnă ca acestea nu au existat, este posibil să fi fost omise din cartea ziaristului orădean, poate pentru că, la data la care acesta scria, respectivele asociații și cluburi nu mai activau.

Revenind la Nagyvárad Sport Egylet/Asociația Sportivă Orădeană, Fejér Dezső, menționează 4 decembrie 1906 ca fiind data de constituire a asociației. Tot Fejér este cel care face și un elaborat istoric al acesteia⁶, motiv pentru care nu voi insista asupra datelor de natură istorică, decât atunci când acestea vor fi necesare.

Cele patru piese prezentate acum au fost emise de Nagyvárad Sport Egylet/Asociația Sportivă Orădeană, cu diferite prilejuri, două cu ocazia unor manifestări sportive a căror tematică urmează să fie precizată, cea de-a treia a fost creată ca plachetă-permiu și, în fine, cea de-a patra a fost realizată cu ocazia împlinirii a 25 de ani de la înființarea Asociației.

Descrierea pieselor.

1. Medalie de formă rotundă, marginea înconjurată de o cunună de frunze de stejar, metal: argint, Diam., 40,00 x 49,00 mm., Gr., 11,44 gr. **Fig. 1 a-b.**
Aversul reprezintă blazonul baroc al orașului Oradea, delimitat de o bandă rotundă realizată din doua linii, cea interioară simplă, cea exterioară îngroșată, în jumătatea inferioară apar doua stele.
Sub compoziția heraldică, în jumătatea inferioară se află marcajul de argint și sigla atelierului sau a executantului matriței.
Reversul prezintă o cunună din ramuri de măslin, și pe trei rânduri inscripția: N.(agy) Várad Sport Egylet, 1908/2/XII/ Ny+K.
2. Medalie de formă rotundă, cu margine simplă, metal: argint, Diam. 30x37,00 mm.Gr. 12,18 gr. **Fig. 2 a-b.**
Aversul prezintă în câmp blazonul foarte elaborat și extrem de îngrijit lucrat al Oradei, sub compoziția heraldică este realizată inscripția cu majuscule: NAGYVÁRADI SPORT EGYLET, delimitată de două puncte.
Reversul conține o ramură de măslin, peste care este suprapus un cartuș patrulater cu milesimul: 1912/ IV/27-28.
3. Medalie/plachetă de formă rotundă, confecționată din metal comun placat cu alamă. Dimensiuni:
Aversul piesei conține o compoziție alegorică. Este vorba despre o pasăre fantastică, în acest caz, pasărea legendară Turul, ține în gheare un scut triumphiular deasupra căruia

4 Sunt de amintit aici medaliile executate de Kara Mihaly, pentru Clubul Athletic Oradea, la împlinirea unui deceniu de existență, în 1920 sau pentru Moto Club Român – Secția Oradea în jurul anului 1925.

5 Mihalcea, V., „Din Istoria sportului”, în, Chiriac, A., Măhăra, Gh., ed., *Monografia județului Bihor, I, Cadru natural, Societate, Civilizație*, Oradea, 2010, p. 279., afirmațiile lui V. Mihalcea trebuie corijate în sensul că, din punct de vedere cronologic, prima asociație sportivă constituită este Nagyvárad Sport Egylet, după care în 1910 se constituie Nagyvárad Atletikai Club/Clubul Athletic Orădean, ca asociație de sine stătătoare, nu Nagyvárad Sport Egylet devine Nagyvárad Atletikai Club cum afirmă jurnalistul orădean.

6 Fejér Dezső, *op. cit.*, p. 220 sq.

se află o sabie dreaptă, pe scut apare monograma înlănțuită NSE. În partea inferioară a compoziției medalistul a redat cu caractere Secession milesimul 19/06 și inițialele L.B. În spatele păsării se poate distinge, stilizată, clădirea Primăriei din Oradea.

Reversul este compus dintr-un cartuș cu trei laturi regulate și una curbă neinscripționat care are deasupra un buchet de ramuri de măsline. Tot pe revers regăsim în margine la ora 4, numele lui Ludwig E., foarte probabil cel care a realizat fizic medalia⁷.

4. Plachetă de formă dreptunghiulară, unifață. Dimensiuni: 73 x 51 mm., G: 64,30 gr. Aversul conține o compoziție alegorică realizată într-un cerc cu diametrul de 46 mm., înscris într-un pătrat cu dimensiunile de: 47x50 mm. **Fig. 4.**

Cele patru colțuri ale pătratului sunt umplute cu frunze de stejar, iar în suprafața din interiorul cercului, pe un alt tip de metal, ce a fost ulterior lipit, a fost realizată prin ambutisare, aversul medaliei emise în 1906.

Discuții pe marginea pieselor

Primele două piese comportă, din punct de vedere al execuției, două aspecte. Ambele conțin inițialele S.C.A., inițialele medalistului și poansonul pentru obiecte mici din argint al Pestei, aflat în uz din 1867 până în 1937, ceea ce presupune faptul că piesele au fost executate la Pesta și marcate corespunzător dat fiind caracterul lor oficial. Rămâne deschisă problema autorului acestor piese.

Piesa bătută în 1908 este asemănătoare cu o altă piesă dedicată împlinirii a 25 de ani de la înființarea Asociației Pompierilor din Oradea. Aceasta a fost bătută tot în anul 1908, dar în bronz și este lipsită de marginea adăugată cu frunze de stejar, iar banda de pe avers conține inscripția cizelată după batere: NAGYVÁRADI ÖNK TÚZOLTÓ EGYLET 1884-1909.

Asemănarea evidentă, dintre cele două piese mă determină să cred că au fost executate în același atelier, de către același gravor.

Referitor la piesa bătută în 1912, sunt de amintit câteva detalii, în relativ recentul catalog al colecțiilor Delhaes și Esterhazy, publicat de Livia Călian, este reprodușă o piesă identică cu cea publicată acum. Piese orădene îi lipsește panglica bicoloră: galben/albastră, aceasta reda, probabil, culorile asociației, în timp ce piesei păstrate la Cluj îi lipsește milesimul din cartușul de pe revers⁸.

Un avers identic ca limbaj vizual și heraldic, dar realizat în bronz, este cel conținut de o altă medalie orădeană, aceasta are redat pe revers un jucător de tenis⁹. Cele două piese par a fi realizate mai târziu, deoarece nu sunt cunoscute medalii emise de Nagyvárady Sport Egylet cu tematica sportului pentru care au fost acordate, în acest caz tenisul.

Medalia din 1906 și placheta din 1931 conțin informații valoroase, mai ales prin prisma autorului lor, nimeni altul decât Lajos Beran, unul dintre cei mai importanți și mai prolifici medaliști maghiari ai primelor decade ale secolului XX¹⁰.

La vremea la care executa placheta orădeană, Beran era deja un artist consacrat și foarte apreciat, judecând, însă, după limbajul semantic al mesajului cuprins în aceste piese, artistul a vrut o dată în plus să sublinieze apartenența orașului la lumea Secession cel puțin în prima medalie, prin execuția monogramei, prin linia desenului, dar mai ales prin forma milesimului.

Prin reprezentarea păsării Turul, autorul introduce în limbajul simbolic al pieselor o notă

7 Același executant probabil budapestan este cel care mai târziu în 1925 va realiza medaliile pentru recent înființatul Auto-Moto Club, Secția Oradea.

8 Călian, L., *Medalii Transilvane din colecțiile Esterhazy și Delhaes*, Cluj-Napoca, 2013, p. 188, Cat, 332, pl. XLIV, nr. 110

9 Piesa se păstrează într-o colecție particulară și par a fi mai degrabă o probă, a fost reprodușă în recentul album al lui S. Mărgărit, *Salutări din Oradea, Voiaj în Belle Epoque*, București, 2020, p. 87

10 Ca medalist, Beran se remarcă prin câteva execuții remarcabile, dar este cunoscut în același timp și ca autor al unor matrici monetare reprezentative pentru numismatica maghiară contemporană.

de naționalism ce se dorea discret, din păcate, acest naționalism avea să se manifeste în toată „splendoarea” lui nouă ani mai tarziu, însă, acest aspect nu face parte din economia acestui articol.

În încheiere vreau să subliniez un aspect important, este vorba despre faptul că, în compoziția lor, toate piesele au ca element comun heraldic sau imagistic Primăria orădeană. Această similitudine în execuție respectiv compoziție creează posibilitatea avansării ipotezei potrivit căreia, această instituție să fi fost cea care a comandat piesele, dovedind astfel, suținerea activităților sportive.

Cu toate că nu au fost realizate în ateliere din Oradea, este semnificativ faptul că piesele au fost create anume pentru o asociație a orașului. În perioada în care au fost executate medaliile, în Oradea nu exista un medalist atât de priceput. Primul și singurul medalist orădean, Kara Mihaly, luase deja sau era pe punctul de a lua drumul pribegiei.

Toate piesele, atât cele din metal comun, cât și cele din metal prețios marcat oficial, sunt valoroase atât din punct de vedere a execuției, cât și pentru faptul că oferă informații importante referitoare la începuturile vieții sportive din Oradea.

a

b

Fig. 1 a-b. Medalie Nagyvárady Sport Egylet 1908 (imagine mărită)

a

b

Fig. 2, a-b. Medalie Nagyvárady Sport Egylet 1912 (imagine mărită)

a

b

Fig. 3, a-b. Medalie Nagyvárad Sport Egylet 1906 (imagine mărită)

Fig. 4 – Placheta jubiliară Nagyvárad Sport Egylet